

УРБАНІЗАЦІЯ ТА АГЛОМЕРАЦІЯ ЯК СУЧАСНІ СВІТОВІ ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

URBANIZATION AND AGGLOMERATION AS MODERN WORLD PROCESSES OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Яровенко Т.С.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та управління національним господарством,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Дон О.Д.

старший викладач кафедри економіки та управління
національним господарством,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Федоров Г.А.

магістр спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Yarovenko Tetiana

Doctor of Economic Sciences, Associated Professor,
Professor of the Department of Economics and Management of National Economy,
Oles Honchar Dnipro National University

Don Olha

Senior lecturer the Department of Economics and Management of National Economy,
Oles Honchar Dnipro National University

Fedorov Hennadii

Master of program «International Economic Relations»,
Oles Honchar Dnipro National University

Дослідження присвячене теоретико-методологічним аспектам формування урбанізації та агломерації як сучасних процесів економічного розвитку, а також визначенню шляхів вирішення проблем, пов'язаних з їх поширенням. На основі аналізу наявних підходів визначено, що урбанізація являє собою незворотний глобальний процес зміни місця проживання населення із сільської місцевості та його концентрації у містах. У ході дослідження визначено його результати, закономірності розвитку, етапи та чинники. Виявлено переваги та негативні наслідки урбанізаційних процесів у сучасних умовах. Встановлено, що у теоретичному аспекті розвитку виділяють певні стадії подальшого розвитку урбанізації: субурбанізацію, дезурбанізацію, контрурбанізацію, рурбанізацію. Доведено, що на тлі поширення та розвитку класичної урбанізації у світі все більшої актуальності набуває її протилежна тенденція – контрурбанізації. Крім того, у слаборозвинених країнах поширюється «нетряна» урбанізація, або псевдоурбанізація, за якої мешканці із сільської місцевості не мають асимілюватися до умов міського життя. На основі аналізу підходів до трактування поняття «агломерація» запропоновано визначати його як більш складну форму урбанізації, яка утворюється у ході її розвитку. Визначено, що під час подальшого розвитку агломерації створюють більш складні урбанізовані системи: метрополіс, або мегаполіс, мегаполіс. Установлено, що збільшення міського населення, як і кількості міст, відбудеться за рахунок урбанізації в Азії і Африці, тоді як міське населення Європи скорочуватиметься. Досліджено основні функції міст та принципи їх розвитку відповідно до «Нової програми розвитку міст», розробленої ООН.

Ключові слова: урбанізація, агломерація, розвиток міст, економічний розвиток.

Исследование посвящено теоретико-методологическим аспектам формирования урбанизации и агломерации как современных процессов экономического развития, а также определению путей решения проблем, связанных с их распространением. На основе анализа имеющихся подходов определено, что урбанизация представляет собой необратимый глобальный процесс изменения места проживания населения из

сельской местности и его концентрации в городах. В ходе исследования определены результаты урбанизации, закономерности развития, этапы и факторы. Выявлены преимущества и негативные последствия урбанизационных процессов в современных условиях. Установлено, что в теоретическом аспекте развития выделяют определенные стадии дальнейшего развития урбанизации: субурбанизацию, дезурбанизацию, контрурбанизацию, рурбанизацию. Доказано, что на фоне распространения и развития классической урбанизации в мире все большую актуальность приобретает и противоположная тенденция – контрурбанизация. Кроме того, в слаборазвитых странах распространяется «трусобная» урбанизация, или псевдоурбанизация, при которой жители из сельской местности не могут ассимилироваться в условиях городской жизни. На основе анализа подхода к трактовке понятия «агломерация» предложено определять его как более сложную форму урбанизации, которая образуется в ходе ее развития. Определено, что в ходе дальнейшего развития агломерации создают более сложные урбанистические системы: метрополис, или мегаполис, мегаполис. Установлено, что увеличение городского населения по количеству городов произойдет за счет урбанизации в Азии и Африке, тогда как городское население Европы будет сокращаться. Определены основные функции городов и принципы их развития в соответствии с «Новой программой развития городов», разработанной ООН.

Ключевые слова: урбанизация, агломерация, развитие городов, экономическое развитие.

The article is devoted to methodological aspects of the formation of urbanization and agglomeration as modern processes of economic development, and identifying solutions to problems, which related to their spread. It is proved that the complexity of studying this topic is due to the lack of a unified approach to the interpretation of concepts and terms, even in the definitions of international organizations. Based on the analysis of the available approaches, it has been determined that urbanization is an irreversible global process of changing the population from rural to urban areas and their concentration in cities. The study identified its results, patterns of development, stages and factors. Advantages and negative consequences of urbanization processes in modern conditions are revealed. It is established that in the theoretical aspect of development there are certain stages of further development of urbanization: suburbanization, desurbanization, counter-urbanization, rural urbanization. It is proved that against the background of the spread and development of classical urbanization in the world, the opposite tendency is becoming more and more relevant – counter-urbanization. It is characterized by an increase in the rural population of certain territories and a decrease of their dependence on metropolitan areas by creating jobs, improving transport, etc. infrastructure, communication development. In addition, "flawed" urbanization or pseudo-urbanization is spreading in underdeveloped countries, in which rural residents are not allowed to assimilate to urban living conditions. Based on the analysis of approaches to the interpretation of the concept of "agglomeration" it is proposed to define it as a more complex form of urbanization, which is formed during its development, and it is a single territorial grouping of urban and suburban settlements around one or more city centers (capitals, industrial or port centers, etc.) based on intense relationships with the distribution of functions. It is determined that in the further development of agglomeration create more complex urban systems: metropolis, megalopolis. It is estimated that increase in urban population as the number of cities will be driven by urbanization in Asia and Africa, while Europe's urban population will decline. The basic functions of cities and principles of their development in accordance with the "New Urban Development Program" developed. This program was developed by the UN.

Key words: urbanization, agglomeration, urban development, economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах все більше людей задля працевлаштування, більш високих заробітків, кращої освіти та охорони здоров'я, доступу до інфраструктури тощо віддають перевагу проживанню у великих містах, що зумовлює процеси урбанізації та агломерації. Ці тенденції стають чинниками економічного розвитку країн світу та мають суттєві переваги, зокрема підвищують якість життя населення територій їх поширення, створюють сприятливі умови для розвитку бізнесу, підвищуючи інвестиційну привабливість, продуктивність праці та конкурентоспроможність території. Окрім того, агломерації забезпечують географічний поділ праці, внутрішньогалузеву спеціалізацію, економію за рахунок ефекту масштабу та економію витрат, зокрема логістичних, а також сприяють підвищенню адаптації до економічних і соціальних змін. Водночас ці процеси мають і негативні боки, серед яких –

забруднення довкілля, здорожчання проживання в агломераціях, соціальна нерівність, інфраструктурні проблеми, зростання потоків мігрантів і біженців, рівня безробіття й злочинності тощо. Отже, урбанізаційні й агломераційні процеси тільки поширюються та прискорюються, зумовлюючи соціально-економічний розвиток як окремих територій, так і країн у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Науково-методичний базис щодо урбанізаційних процесів сформували такі зарубіжні вчені, як Л. Маккарті, П. Нокс, Д. Харві, В. Шукла та ін. Дослідженням сутності феноменів «урбанізації» та «агломерації» займалися М. Аверкіна, Д. Бірюкова, І. Гукалова, С. Дорогунцов, Н. Омельченко, Є. Перцик, К. Сегіда, Д. Кузьменко, В. Шкуро та ін. Особливості розвитку міських агломерацій представлено у працях Є. Боже-Гарньє, А. Вебера, Х. Гірша, В. Кристаллера, Ч. Левена,

П. Потьє, М. Руже, Ж. Шабо та ін. Окрім того, особлива увага приділяється пошуку шляхів вирішення проблем розвитку агломерацій у працях Е. Алаєва, Д. Богорада, П. Дубровіна, Г. Лаппо, Ю. Пивоварова, А. Степаненка, В. Ступаченка, О. Топчієва та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Агломерація як результат процесу урбанізації зумовлює територіальну концентрацію інвестиційних, фінансових, інформаційних, трудових, інноваційних та інших ресурсів і являє собою складну динамічну систему територіальних громад з одним чи кількома центрами економічної активності. При цьому дані громади пов'язані економічними, політичними, соціальними, господарчими, виробничими, інфраструктурними, міграційними, екологічними, рекреаційними і культурними зв'язками. Саме тому актуальним напрямом досліджень стає визначення особливостей та складників цих багатоаспектних процесів, що дасть змогу визначити шляхи розв'язання проблем, пов'язаних із їх некеріваністю.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів формування урбанізації та агломерації як сучасних процесів економічного розвитку, а також визначення шляхів вирішення проблем, пов'язаних з їх поширенням.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Складність вивчення даної тематики зумовлена відсутністю єдиного підходу до

трактування понять та термінів навіть у визначеннях міжнародних організацій (UN, UNFPA, UN-HABITAT, World Bank, WHO).

Систематизуючи наявні підходи, відзначимо, що процес урбанізації являє собою незворотний глобальний процес зміни місця проживання населення із сільської місцевості та його концентрації у містах. Вона має суттєві переваги та негативні наслідки (табл. 1). Результатами, що характеризують цей процес, є: зростання кількості міських поселень, чисельності їх населення, підвищення щільності забудови й населення, зростання питомої ваги міського населення та коефіцієнта населення, незайнятого в сільському господарстві, посилення домінування промисловості та сфери послуг, зміна соціальних та екологічних умов життя, розширення площ урбанізованих поселень, зміна психологічної поведінки, ціннісних орієнтацій і моральних норм (поширення «міського способу життя»), зокрема урізноманітнення потреб, підвищення вимог до якості життя, формування нової культури).

Основними закономірностями розвитку урбанізації є: інтенсифікація, диференціація та диверсифікація видів діяльності (функцій) міського поселення; посилення взаємозв'язків; перехід від точкових і лінійних до вузлових, смугових типів розселення; збільшення радіусів територій розселення, нових осередків урбанізації; ускладнення форм; поляризація соціально-економічних, національних, релігійних та інших характеристик населення.

Цей процес має певні етапи розвитку: переміщення сільського населення у міста у XIX ст.

Таблиця 1

Переваги та негативні наслідки урбанізаційних процесів

Переваги	Негативні наслідки
<ul style="list-style-type: none"> – посилення економічних, політичних, соціальних, виробничих, інфраструктурних, міграційних, екологічних і культурних зв'язків; – поліпшення соціальних та екологічних умов життя та підвищення його якості: можливість працевлаштування, більш високих заробітків; доступ до можливості отримання освіти; підвищення якості охорони здоров'я; – підвищення продуктивності праці через залучення більш кваліфікованої робочої сили; – концентрація виробництва та економія витрат за рахунок ефекту масштабу; – створення робочих місць; – прискорення НТП та впровадження інновацій; – концентрація наукового та освітнього потенціалу; – доступу до інфраструктури; – сприятливі умови для розвитку бізнесу, зокрема, підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності; – зміна психологічної поведінки, ціннісних орієнтацій й моральних норм (формування нової культури); – розвиток інформаційних комунікацій та мереж; – підвищення адаптації населення до економічних і соціальних змін 	<ul style="list-style-type: none"> – психологічне перенавантаження, депресія, стреси, недостатня фізична активність; – зниження продуктивності праці в результаті стомлюваності; – дефіцит робочої сили; – зростання безробіття й злочинності; – соціальні конфлікти; – забруднення навколишнього середовища через концентрацію промислових об'єктів та транспорту; – збільшення обсягів відходів та питомої частки синтетичних і штучних матеріалів в них; – ускладнення транспортних зв'язків та інші інфраструктурні проблеми (перенавантаження мереж, їх швидка зношуваність, дефіцит енергоресурсів тощо); – дефіцит території й житлової площі; – підвищення рівня захворювання, травматизму, ДТП; – зростання проживання в агломераціях; – посилення соціальної нерівності серед мешканців; – зростання потоків мігрантів і біженців; – підвищення щільності забудови й населення; – погіршення умов життя мешканців міст; – промислові об'єкти оточені жилими масивами; – негативні зміни загального вигляду природного пейзажу

Джерело: складено авторами

в Європі та Північній Америці, а у першій половині ХХ ст. – у світі, що призвело до зростання кількості міст; друга половина ХХ ст. – розвиток великих міст шляхом утворення агломерацій, мегалополісів, що призвело до поширення стандартів міської культури. Чинниками цих змін є: історичне розселення населення та його зміна під впливом міграційних потоків географічних відкриттів, війн, природних катаклізмів тощо; нерівність соціально-економічного рівня розвитку регіонів, що забезпечує достаток і кращий доступ до товарів та послуг; прискорений інноваційний розвиток міських поселень, що сприяє доступу до сучасних досягнень науки та техніки; концентрація центрів освіти та мистецтва у містах, що задовольняє освітні й духовні потреби людей. Водночас сприятливі для життя природні умови втрачають свою актуальність.

У теоретичному аспекті розвитку виділяють певні стадії подальшого розвитку урбанізації [1]: *субурбанізація* – переселення міських жителів до передмість великих міст із більш якісними екологічними, криміногенними, економічними, організаційними та іншими умовами життя, а також у зв'язку із перенесенням економічної діяльності із центру агломерації на периферію; *дезурбанізація* – переселення міських жителів за межі передмість великих міст до невеликих міст, а також *контрурбанізація* – до сільських поселень через економічні, демографічні, соціально-екологічні причини з меншою залежністю від метрополіса; *рурбанізація* – поширення міських форм і умов життя на сільську місцевість у ході маятникової міграції сільських жителів у великі міста (зміна структури зайнятості, способу життя, соціально-професійної і демографічної структури, рівня благоустрою сільських поселень тощо).

С.Дж. Мітчелл виділила три різновиди контрурбанізації [2]:

– *ексурбанізація* – переселення міських жителів у сільські поселення, які зберігають із головним містом тісні зв'язки, передусім щодо роботи, послуг, розваг;

– «*переміщена*» урбанізація – поселення внаслідок економічних чинників (утрати роботи, нижчої вартості життя і т. п.);

– *антиурбанізація* – пов'язана з відмовою від міського способу життя.

Слід зазначити, що на тлі поширення та розвитку класичної урбанізації у світі все більшої актуальності набуває й протилежна тенденція – контрурбанізації. Вона характеризується зростанням чисельності сільського населення певних територій та зменшенням їхньої залежності від мегалополісів за рахунок створення робочих місць, поліпшення транспортної та іншої інфраструктури, розвитку комунікації. Окрім того, виділяють «нетряну» урбанізацію, або псевдоурбанізацію [3], яка поширена у слабозвинених країнах, за якої мешканці із сільської місцевості не мають змоги асимілюватися до умов міського життя. Вони не можуть працевла-

штуватися, не отримують послуг побутового, культурного, соціального характеру на належному рівні (зокрема, питну воду, житло тощо), не адаптуються до міського способу життя.

Більш складною формою урбанізації, яка утворюється у ході її розвитку, є *агломерація* – єдине територіальне угруповання міського й приміських поселень навколо одного або декількох міст-центрів (столиць, промислових або портових центрів тощо) на основі інтенсивних зв'язків із розподілом функцій. Головні критерії утворення агломерацій: виникнення на основі одного або декількох міст за принципом компактності розміщення; розвиток транспортної інфраструктури; цілісність ринків праці, нерухомості, землі й законодавчих норм; поступове територіальне приєднання суміжних поселень; концентрація промислових, інфраструктурних та культурних об'єктів, наукових, навчальних установ тощо. У класифікації таких об'єднань за кількістю центрів розвитку виділяють моно-, бі- та поліцентричні, а за народногосподарськими функціями – моно- та поліфункціональні [4].

Під час подальшого розвитку агломерації створюють більш складні урбанізовані системи: метрополіс, або мегаполіс, що являє собою агломерацію, яка є стратегічним економічним, політичним, інформаційним і культурним центром для країни (регіону); мегалополіс – сукупність агломерацій, що стихійно об'єдналися в єдине угруповання з високою концентрацією населення, суцільною лінійною забудовою вздовж магістралей (річок, морів), єдиною інфраструктурою та отримують як позитивні, так і негативні синергетичні ефекти від цього.

Сьогодні у світі налічують шість повністю сформованих мегалополісів (табл. 2): три – у Північній Америці, два – в Європі і один – в Японії. При цьому в Китаї формуються ще два мегалополіси, що за масштабами становитимуть їм конкуренцію в майбутньому.

Понад 55% населення світу проживало в містах, тоді як ще півстоліття тому цей показник становив 30%, до 2030 р. частка городян збільшиться до 60% світового населення, а до 2050 р. городянами будуть 68% населення (2/3 жителів планети). Майже половина міських жителів у світі проживає у відносно невеликих населених пунктах (менше ніж 500 тис жителів), водночас близько 1/8 населення живе у 28 мегаполісах із населенням понад 10 млн жителів [6]. Провідною тенденцією є переміщення центрів агломерацій. Так, спочатку найбільші світові міські агломерації були розташовані в найрозвиненіших країнах світу, але нині мегалополіси зосереджені у «Глобальному Півдні».

При цьому дані свідчать (рис. 1), що збільшення міського населення, як і кількості міст, відбувається за рахунок урбанізації в Азії і Африці, тоді як міське населення Європи скорочуватиметься.

Найбільш урбанізованими є регіони, що відзначаються високим рівнем економічного росту. Міське

Таблиця 2

Найбільші мегалополіси та агломерації світу

	Назва (кількість агломерацій)	Країна, регіон	Площа, тис км ²	Населення, млн. осіб
Мегалополіси	Токайдо (20)	Японія	50	80
	Босваш (40)	США	170	50
	Чиппітс (35)	США	160	35
	Сан-Сан (15)	США	70 – 80	25
	Лон-Лів (30)	Велика Британія	70	40
	Рейнський (25)	Нідерланди – Німеччина	50	30-35
Агломерації	Токіо	Японія	8,5	38
	Делі	Індія	1,9	30
	Шанхай	Китай	3,5	27
	Сан-Пауло	Бразилія	3,2	22
	Мехіко	Мексика	2,0	22
	Дака	Бангладеш	0,3	21
	Каїр	Єгипет	3,1	21
	Пекін	Китай	3,5	20
	Мумбаї	Індія	0,56	20
	Нью Йорк	США	11642	19

Джерело: складено авторами за даними [5]

населення світу зросло з 751 млн до 4,2 млрд осіб із 1950 до 2018 р. Прогнозується збільшення населення планети до 9,8 млрд осіб до 2050 р. За оцінками, у містах житиме вдвічі більше людей (6,7 млрд), ніж у сільській місцевості (3,1 млрд) [7].

На міжнародному рівні прийнято певні принципи політики у сфері розвитку міст та контролю урбанізації. Прикладом є «Нова програма розвитку міст (New Urban Agenda)» [8] – документ, узгоджений на конференції ООН із житла і сталого міського розвитку, або «Хабітат-III» (м. Кіто, Еквадор, 2016 р.), яка відбувається раз на 20 років.

Дана програма шляхом перегляду методів планування, проєктування, фінансування, роз-

витку, управління та регулювання міст і населених пунктів допоможе покласти край бідності та голоду; скоротити нерівність; сприяти економічному росту; забезпечити гендерну рівність і розширення прав та можливостей усіх жінок; поліпшити здоров'я людей; підвищити життєздатність і захистити навколишнє середовище. Згідно з програмою, міста виконують такі функції [8]:

– соціальну та екологічну: забезпечення достатнього житла без будь-якої дискримінації, доступу до безпечної та доступної за ціною питної води і санітарних послуг, рівного доступу до послуг у сферах продовольчої безпеки та харчування, охорона здоров'я, освіти, інфраструк-

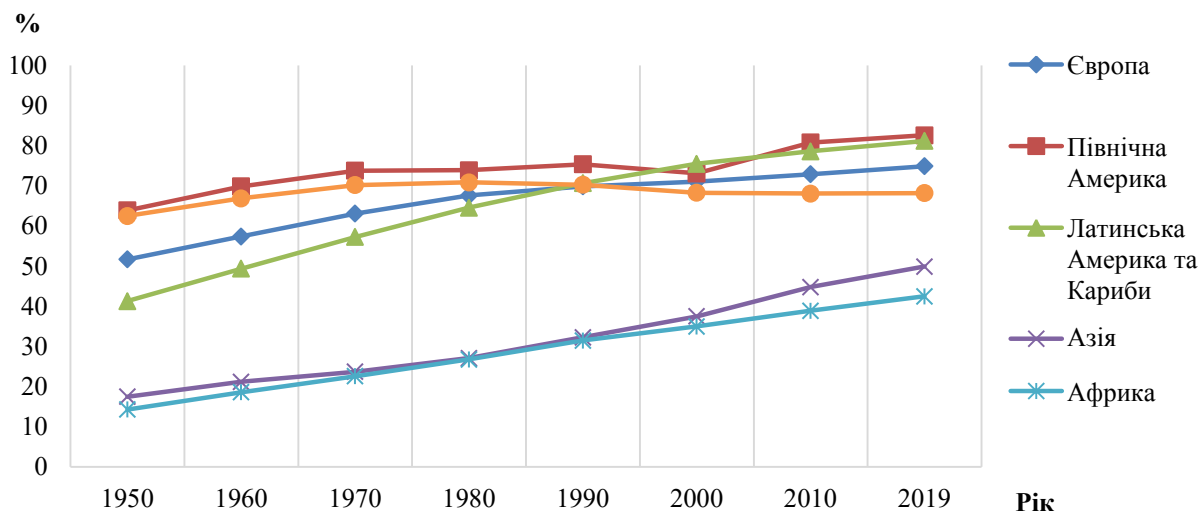

Рис. 1. Питома вага міського населення у його загальній чисельності за регіонами світу, %

Джерело: складено за даними [5]

тури, мобільності й транспорту, енергетики, якість повітря і джерела коштів для існування;

– створення умов для участі громадянського суспільства: створення безпечних, доступних, екологічно чистих і якісних громадських місць, сприятливих для сімей; посилення соціальної взаємодії та взаємодії між поколіннями, форм культурного самовираження й участі у політичному житті; сприяння соціальній згуртованості, інтеграції та безпеки в мирних і плюралістичних суспільствах;

– досягнення гендерної рівності: розширення прав і можливостей жінок щодо гідної роботи та рівної оплати; запобігання та ліквідації всіх форм дискримінації, насильства та домагань по відношенню до жінок у приватних та громадських місцях;

– забезпечення стійкого економічного зростання, використовуючи урбанізацію для структурних перетворень, високої продуктивності, ресурсоефективності;

– територіальну функцію: у межах адміністративних кордонів відіграють роль центрів і рушійних сил збалансованого, сталого і комплексного міського та територіального розвитку на всіх рівнях;

– сприяння плануванню (з урахуванням вікових, гендерних аспектів та інвестицій) стійкої, безпечної та доступної міської мобільності для всіх ресурсоефективних транспортних систем для перевезення пасажирів і вантажів;

– управління ризиками стихійних та антропогенних лих: зниження ступеню вразливості, підвищення життєстійкості і здатності реагувати на лиха, а також сприяння пом'якшенню наслідків і адаптації до зміни клімату;

– захист, зберігання, відновлення, сприяння формуванню своїх екосистем, водних ресурсів, природних місць проживання і біорізноманіття, мінімізація впливу на навколишнє середовище; перехід до стійких моделей споживання та виробництва.

Під час презентації аналітичного звіту «Міста 2030: модернізуйся або вимирай» [9] Г. Бондар відзначила, що сучасні українські міста зіштовхнулися з такими викликами:

1. Демографічна криза – 9 млн українців постійно працюють за межами України, 2 млн із них уже розірвали свої зв'язки з країною, і міста це відчувають в першу чергу.

2. Повільне осучаснення міської економіки.

3. Застарілий житловий фонд – навіть найновіше українське місто Славутич має зношений фонд нерухомості.

4. Зношена інфраструктура.

5. «Розповзання» міст – хаотична забудова, важко побачити межі міста.

6. Низька мобільність населення в межах країни – якщо люди навіть усередині країни не їздять, їхня уява від цього істотно страждає. Це впливає на те, які продукти споживають міські жителі, який у них запит, атмосфера загалом, настрої у місті. Жартують, що найкоротша дорога в Чернівці з Одеси – через Молдову.

7. Відсутність системи аналітики міських процесів.

8. Відсутність сучасної транспортної стратегії.

9. Нерозподілена земля.

10. Низький рівень залученості мешканців у руху протесту, що зумовлює стихійні протести або революції.

11. Застарілий підхід до розроблення містобудівної документації.

12. Ущільнення в історичних центрах.

13. Проблема збереження об'єктів культурної спадщини в містах.

Неконтрольований розвиток міських агломерацій в Україні, що не супроводжувався відповідними заходами регіональної політики, спричинив низку негативних наслідків та ризиків для економічної безпеки держави, серед яких: погіршення екологічної ситуації внаслідок збільшення інтенсивності транспортних потоків, зростання обсягів промислових забруднень, неналежного поводження з твердими побутовими відходами; зростання витрат на побудову дорожньо-транспортних мереж, а також затрат на утримання транспортної інфраструктури; посилення нерівномірності розподілу податкової бази на території агломерації і, як наслідок, значне збільшення розриву в доходах між адміністративними одиницями, які знаходяться у центрі та на периферії агломерації.

Міська агломерація в Україні сьогодні є формою територіальної організації міського розселення, що об'єктивно існує у географічному просторі. Немає сумніву, що навколо великих міст, таких як Київ, Дніпро, Харків, Одеса, Львів та ін., вже давно сформувалися великі урбанізаційні зони, що мають значний вплив на навколишню територію, змінюючи її економічну структуру та соціальні аспекти життя людей.

Територіальний устрій держави є територіально-просторовою основою для утворення та діяльності органів публічної влади. Законодавство України сьогодні не передбачає можливості утворення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на рівні «міських агломерацій». Отже, на відміну від багатьох розвинених країн світу міські агломерації в Україні не мають правового статусу і не виділяються офіційною статистикою, а залишаються лише у полі дослідження економічної географії, регіональної економіки та містобудування.

Таким чином, для стійкого економічного розвитку регіону та країни у цілому основними принципами розвитку міст, які є актуальними та стратегічно важливими й для розвитку міст в Україні, повинні стати [8]:

– ліквідація бідності в усіх її формах і проявах;

– забезпечення рівних прав і можливостей, соціально-економічного та культурного різноманіття й інтеграції в міському просторі;

– поліпшення зручності життя, освіти, продовольчої безпеки і харчування, охорони здоров'я та благополуччя, у тому числі шляхом ліквідації епідемій, СНІДу, туберкульозу та малярії;

- сприяння безпеці та ліквідації дискримінації й усіх форм насильства;
- забезпечення участі громадськості;
- надання рівного доступу для всіх до фізичної та соціальної інфраструктури, основних послуг, достатнього і доступного житла;
- створення стійкої та всеохоплюючої міської економіки шляхом використання переваг агломерації: високої продуктивності, конкурентоспроможності та інновацій;
- сприяння забезпеченню повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх;
- забезпечення створення гідних робочих місць і рівного доступу для всіх до економічних і виробничих ресурсів та можливостей;
- недопущення спекуляції землею, сприяння надійним правам землеволодіння і регулювання скорочення чисельності міського населення, коли це доречно;
- забезпечення екологічної сталість шляхом заохочення застосування екологічно чистої енергії та сталого використання земель і ресурсів у сфері міського розвитку;
- охорона екосистем і біорізноманіття, включаючи вибір здорового способу життя в гармонії з природою;
- сприяння впровадженню стійких моделей споживання і виробництва;
- зміцнення життєздатності міст;
- скорочення ризику лих і пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до нього.

Можливі шляхи розв'язання проблем управління агломераціями в Україні можуть бути пов'язані з такими процесами: створенням об'єднаних адміністрацій чи координаційних рад агломерацій; установами умовних меж агломерацій відповідно до меж адміністративно-територіальних одиниць (районів, областей); злиттям в управлінсько-адміністративному сенсі із центральним містом – ядром агломерації з обов'язковим розробленням комплексних стратегічних програм розвитку агломерації. Пріоритетним є вдосконалення правової бази, яка б визначила напрями організації обліку, моніторингу й управління розвитком міських агломерацій.

Удосконалення політики розвитку міст із підвищенням рівня урбанізації реалізується за допомогою принципів ООН, які спрямовані на реалізацію економічних, соціальних, культурних та екологічних цілей через розвиток просторового бачення стратегії та планів, застосування набору політичних принципів, інструментів, інституційних механізмів участі та регуляторних процедур.

Методичні рекомендації ООН сприяють розвитку ключових міських та територіальних питань планування та рекомендації, які можуть допомогти всім країнам та містам ефективно керуватися міськими демографічними змінами (зростання, стагнація або зниження) та поліпшувати якість життя в існуючих та нових міських поселеннях. Їх слід використовувати, беручи до уваги специфічний механізм управління кож-

ною країною, її просторове планування. Принципи необхідні на всіх рівнях управління:

1. Наднаціональному, або транскордонному, рівні: багатонаціональні регіональні стратегії можуть допомогти прямим інвестиціям вирішити глобальні проблеми, такі як кліматичні зміни та ефективність енергетики; дають змогу інтегрувати розширення міських районів у прикордонних регіонах, пом'якшують природні ризики та поліпшують сталі управління спільними природними ресурсами.

2. Національному рівні: має місце прийняття планів національного характеру; перевага вже існуючих економічних стовпів та великої кількості інфраструктури в сукупності; підтримка збалансованості структури селищ та міст, у тому числі систем міських коридорів та річкових басейнів, для максимального використання їхнього потенціалу.

3. Рівні міських областей та столичних міст: сприяння розвитку шляхом упровадження субнаціональних регіональних планів. Серед них: сприяння масштабуванню та агломерації національної економіки, зміцнення міських та сільських зв'язків, адаптація до впливу кліматичних змін, зменшення ризиків та інтенсивності стихійних лих, сприяння територіальній згуртованості та взаємодоповненню як у зростаючій площі, так і в тій, що зменшується.

4. Міському та муніципальному рівнях: стратегії міського розвитку та інтегровані плани розвитку можуть визначати пріоритет інвестування; заохочення синергії праці та взаємодії з іншими районами; раціональне планування землекористування на окремій, детально оглянутій території може сприяти захисту екологічно чутливих районів та регулюванню ринків із торгівлі земельними ділянками.

5. Рівні вулиці, мікрорайону («сусідському» рівні): плани розвитку публічного простору могли б поліпшити якість міста, соціальну згуртованість, включаючи захист місцевих ресурсів; залучення управління на мікрорівні до масштабного планування міських громад могло б поліпшити просторовий зв'язок та інтеграцію суспільства.

Різноманітні рівні впровадження принципів, запропонованих ООН, мають місце у багатьох країнах: стратегічне планування у межах міста, генеральне (основне) планування, планування громади тощо. Кожен із них спрямований на вплив на місто у цілому, а також на його функції, та втілюється різноманітними методами.

Як б не була стратегія, потрібно розуміти, що успішна реалізація плану завжди вимагає сильної політичної волі, партнерських стосунків із залученням відповідних зацікавлених сторін та трьох компонентів:

- прозорі правові та юридичні рамки: акцент потрібно робити на створенні певної системи правил і положень, які забезпечать тверду, безпечну та передбачувану законодавчу базу для всіх рівнів міського розвитку. Особливої уваги потребує реалізація чинного законодавства, де це є потрібним;

– надійне та гнучке будівництво та створення міст: дуже важливо приділяти увагу архітектурному складнику з погляду дизайну, а також практичності забудовування нових територій із метою оптимізації мобільного та економічного обслуговування міського населення у майбутньому;

– фінансовий план доступності та економічності реалізації: успішність реалізації планів із міського вдосконалення залежить від їхньої міцної фінансової основи, включаючи певні державні та приватні інвестиції. Фінансовий план повинен містити реальний дохід та бюджет, а також рівноправний розподіл витрат між усіма зацікавленими сторонами.

У разі збалансованості трьох попередньо цитованих компонентів проєкти розвитку міст мають право на існування і дуже велику ймовірність успішної реалізації.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, вирішення проблем (зокрема, забезпечення житлом, освітою і працевлаштуванням, управління транспортними потоками, контролю охорони здоров'я тощо) урбанізації та агломерації вимагає впровадження системного соціально-економічного розвитку міст міської інфраструктури, що забезпечить економічне зростання у межах країни та світу в цілому. Так, одним зі шляхів розв'язання проблем урбанізації є залучення інвестицій в інноваційний розвиток міст для підвищення рівня життя.

Урбанізація й у подальшому залишатиметься провідною тенденцією розвитку населення світу, це необхідно враховувати під час планування та забудови території.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ключко Т. Сучасні особливості процесів субурбанізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2013. Вип. 1. С. 63–66.
2. Mitchell C.J.A. Making sense of counterurbanization. *Journal of Rural Studies*. 2004. Vol. 20. № 1. P. 15–34.
3. Матвєєва В. Урбанізація та інновації: взаємний вплив і шляхи розв'язання спільних проблем. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2014. № 14. С. 13–20.
4. Биченко Л.А. Актуальні питання розвитку міських агломерацій. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 2. С. 207–213.
5. Demographia World Urban Areas. 15th Annual Edition April 2019. (Built Up Urban Areas Or World Agglomerations). URL: <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf> (дата звернення: 08.12.2019).
6. World Urbanization Prospects 2019: Highlights. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division (2019). URL: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf (дата звернення: 08.12.2019).
7. Населення мира растет, стареет и переезжает в города. *Новости ООН*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2019/04/1352171> (дата звернення: 08.12.2019).
8. New Urban Agenda II. *United Nations*. 2017. URL: <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf> (дата звернення: 08.12.2019).
9. Міста 2030: модернізуєся або вимирає / Український інститут майбутнього. URL: <https://www.slideshare.net/ZubkoGennadiy/book2030cityinfuture> (дата звернення: 08.12.2019).

REFERENCES:

1. Kliuiko T. (2013). Suchasni osoblyvosti procesiv suburbanizaciji [Modern features of suburbanization processes]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography*, no. 1(61), pp. 63–66.
2. Mitchell C. J. A. (2004). Making sense of counterurbanization. *Journal of Rural Studies*, vol. 20, no. 1, pp. 15–34.
3. Matvjejeva V. (2014). Urbanizacija ta innovacii: vzajemnyj vplyv i shljakhy rozv'jazannja spilnykh problem [Urbanization and innovation: mutual influx of hatreds and specific problems]. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Eastern European National University. International relations*, no. 14, pp. 13–20.
4. Bychenko L. A. (2011). Aktualjni pytannja rozvytku misjkykh aghlomeracij [Topical issues of urban agglomeration development]. *Actual problems of public administration*, no. 2, pp. 207–213.
5. Demographia World Urban Areas. 15th Annual Edition April (Built Up Urban Areas Or World Agglomerations) (2019). Available at: <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf> (accessed 8 December 2019).
6. World Urbanization Prospects 2019: Highlights. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division (2019). Available at: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf (accessed 8 December 2019).
7. The world's population is growing, aging and moving to cities. UN News. Available at: <https://news.un.org/ru/story/2019/04/1352171> (accessed 8 December 2019).
8. New Urban Agenda II. United Nations (2017). Available at: <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf> (accessed 8 December 2019).
9. Cities 2030: Upgrade or die out. Ukrainian Institute of the Future. Available at: <https://www.slideshare.net/ZubkoGennadiy/book2030cityinfuture> (accessed 8 December 2019).